SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ

kaisa.iso-sipila@eduskunta.fi

Kunta- ja terveysjaosto 25.10.2018 klo 9.30 HE 123/2018 vp/ Asiantuntijalausunto

HE 123/2018 Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2019

Valtiovarainvaliokunta hyväksyi kokouksessaan 11.12.2017 mietintöluonnoksen hallituksen esityksestä eduskunnalle vuoden 2018 talousarvioesityksen (HE106/2017 vp) täydentämisestä. Mietintöluonnos sisälsi sosiaali- ja terveysministeriön momentille 33.03.63 itsemurhien ehkäisyohjelman käynnistämiseen kohdennetun lisäyksen, jonka suuruus oli 300 000 euroa. Kyseessä on kolmen vuoden siirtomääräraha.

Itsemurhien ehkäisyohjelman valmistelu osana mielenterveysstrategiaa

Toukokuussa perhe- ja peruspalveluministeri Annika Saarikko lähestyi valtiovarainvaliokuntaa kirjeiste ja haki valtuutusta kohdentaa itsemurhien ehkäisyyn kohdistettu lisärahoitus (300 000 euroa) osaksi isompaa mielenterveysstrategiaa ja strategian kautta toteutuvaan itsemurhien ehkäisytyöhön. Perusteluna oli se, että tällöin voitaisiin saavuttaa laajempi vaikutus väestön mielenterveyteen ja samalla tehokkaampi vaikutus itsemurhien ehkäisyyn kuin kohdentamalla rahoitus rajattuun itsemurhien ehkäisyohjelmaan. Vastauksessaan valtiovarainvaliokunta totesi, että itsemurhien ehkäisyohjelma tehdään, mutta se voi olla selkeä ja itsenäinen osa laajemmasta mielenterveysstrategiasta.

Tältä pohjalta sosiaali- ja terveysministeriö (STM) asetti 9.8.2018 mielenterveysstrategian valmistelun ohjausryhmän ja asiantuntijaryhmän, joiden toimikausi päättyy 31.12.2019 (STM/2776/2018). Asettamispäätöksessä todetaan tavoiteeksi, että valmisteltava mielenterveysstrategia on pitkän aikavälin strategisen ohjauksen väline vuoteen 2030 saakka. Strategian tueksi kukin hallitus laatii oman mielenterveysohjelmansa, jossa määritellään hallituskauden mielenterveyspoliittiset painopisteet, toimeenpanon keinot ja välineet sekä toimenpiteiden seuranta. Näin mielenterveyspolitiikassa turvataan jatkuvuus, tavoitteellisuus ja ajantasaisuus. Tavoitteeksi todetaan myös, että mielenterveysstrategian osaksi on tarkoitus laatia itsemurhien ehkäisyn strategiset linjaukset, joiden pohjalta voidaan muodostaa konkreettinen itsemurhien ehkäisyohjelma toimeenpantavaksi. Ohjausryhmä kokoontui ensimmäisen kerran 21.8.2018 ja asiantuntijaryhmä 21.9.2018.

Ensimmäisessä kokouksessaan mielenterveysstrategian valmistelun asiantuntijaryhmä päätti käynnistää erillisselvityksen itsemurhien syistä. Pohjana käytetään Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) oikeuslääkinnän sähköistä aineistoa vuosilta 2016-2017, mahdollisesti myös vuodelta 2018. Aineiston pohjalta saadaan ajantasaista tietoa itsemurhien tekotavoista, intoksikaatiopauksissa käytetyistä aineista sekä ikään, sukupuoleen, vuodenaikoihin ja maantieteellisiin alueisiin liittyvistä tekijöistä ja mahdollisista muista taustatekijöistä. Sopimusta valmistellaan parhaillaan, ja THL on hakenut tutkimuslupaa oikeuslääkinnän aineiston käyttämiseksi tähän tarkoitukseen. Aikaisempi kansallisesti kattava tieto itsemurhien syistä pohjautuu vuosina 1986-1996 toteutetun kansallisen itsemurhien

ehkäisyohjelman osana tehtyyn tutkimukseen. THL:n kanssa valmisteltavan sopimuksen kustannuslaskelma on 50 000 euroa. Muista erillisselvityksistä ei ole vielä päätöksiä.

Mielenterveysstrategian asiantuntijaryhmä kokoontuu seuravan kerran 25.10.2018. Asialistalla on kolme alustusta mielenterveysstrategiaan sisällytettävistä näkökulmista. Näistä kaksi koskee itsemurhien ehkäisyä.

Muu itsemurhien ehkäisyohjelman valmistelua tukeva työ

STM pyysi marraskuussa 2017, että THL kokoaa itsemurhien ehkäisyä koordinoivan kansallisen verkoston, joka toimii toistaiseksi. Verkoston kokoaminen viivästyi, sillä oli perusteltua odottaa, että mielenterveysstrategian ohjausryhmä ja asiantuntijaryhmä on asetettu ja ne ovat aloittaneet työnsä. Suunnitelma itsemurhien ehkäisyä koordinoivaksi verkostoksi on tarkoitus esitellä asiantuntijakokouksessa THL:ssä 27.11.2018. Kokoukseen osallistuu järjestöjen ja asiantuntijalaitosten edustajia. Verkosto käynnistänee työnsä käytännössä vuoden 2019 alussa.

Parhaillaan on päättymässä tai päättynyt useita itsemurhien ehkäisyhankkeita, joiden tulokset ja loppuarvioinnit on hyödyllistä analysoida osana uuden ohjelman valmistelua. Suomen Mielenterveysseuran LINITY-hanke päättyi vuoden 2017 lopussa. Hankkeessa kokeiltiin kansainvälisesti käytössä olevaa lyhyt interventiota varhaisessa vaiheessa itsemurhayrityksen jälkeen. Tavoitteena oli vähentää uusia itsemurhayrityksiä ja itsemurhia. Tuloksia esitellään hankkeen loppuseminaarissa 25.10.2018.

Vuoden 2018 lopussa päättyvät hallituksen kärkihankkeen Edistetään terveyttä ja hyvinvointia sekä vähennetään eriarvoisuutta osana toteutetut itsemurhien ehkäisyhankkeet, joita ovat THL:n koko maan kattava itsemurhien ehkäisy -koulutus perusterveydenhuollon henkilöstölle (yli 1700 koulutettua vuosina 2017-2018) ja Utsjoen kunnan koordinoima ELÄMÄ-hanke. Utsjoen kunnan hankkeessa on kokeiltu Lapin sairaanhoitopiirin alueella ASIST-itsemurhien ehkäisykoulutusta, joka on laajassa kansainvälisessä käytössä ja sopii kaikille 18 vuotta täyttäneille henkilöille. Lapissa koulutuksiin on osallistunut noin 120 henkilöä. Näiden hankkeiden tulokset ja loppuarvioinnit valmistuvat 31.12.2018 mennessä.

Duodecim-seura valmistelee Käypä hoito –suositusta itsemurhien ehkäisemiseksi. Suositus valmistuu kesällä 2019. Suosituksen sisältö otetaan huomioon valmisteltavassa itsemurhien ehkäisyohjelmassa.

Psykosociala förbundet toteuttaa vuosina 2018-2020 hankkeen, jossa kokeillaan kouluissa YAM-menetelmää nuorten mielenterveyden edistämiseksi. Tätä menetelmää käytetään useissa muissa maissa. Hankkeen tulokset eivät ehdi vaikuttaa itsemurhien ehkäisyohjelman valmisteluun, mutta valmistuvat ohjelman toimeenpanovaiheessa.

Lisäksi STM, opetus- ja kulttuuriministeriö, opetushallitus ja Suomen Mielenterveysseura käyvät keskusteluja siitä, kuinka voitaisiin kehittää mielenterveystaitojen opetusta peruskouluissa ja ottaa siinä huomioon itsemurhien ehkäisy. Mielenterveystaitojen opetus on sisältynyt peruskoulun opetussuunnitelmaan elokuusta 2016 lähtien.